

VERSE SPISULA ELLIPTICA (BROWN) AAN ONZE KUST

Spisula elliptica (Brown), in 1957 voor onze kust ontdekt, wordt in het algemeen nog beschouwd als een (sub)fossiele soort, waarvan alleen losse kleppen aanspoelen en die niet of nauwelijks tot onze recente fauna gerekend kan worden. Daar er de laatste tijd een aantal vondsten van vers materiaal bekend zijn geworden, leek het me de moeite waard, om de tot nu toe bekende vermeldingen in een lijstje bijeen te brengen. De heer G. Visser, Texel, die als eerste verse doosjes van deze soort op ons strand vond, ben ik daarbij dankbaar voor het verstrekken van zijn gegevens. De vondsten zijn in chronologische volgorde gerangschikt, voornamelijk om de ontwikkeling in stijgende lijn te doen uitkomen. Alleen de opgave van Schouwen is achter Scheveningen geplaatst om de Texelse waarnemingen inclusief die van de Zuiderhaaks niet te behoeven onderbreken.

1. Roompot (Oosterschelde), 1884. Schepman. Zie verder onder 2.
2. Wielingen (Westerschelde) Schepman. Zie Basteria vol. 21, nr. 3, p. 36, waarin de volgende passage: "De exemplaren, die Schepman (1884) uit de Roompot vermeldde, trachtte ik vergeefs te zien te krijgen, maar juist gedetermineerde exemplaren uit de Wielingen in zijn collectie, die men naar de vorm zeker niet als Sp. elliptica zou benoemen, doen vermoeden, dat hij de soort naar de sculptuur van lunula en area onderscheidde". Van deze, noch de vorige vondst, heb ik op het ogenblik enige verdere gegevens ter beschikking.
3. Noordwijk, Herklots, 19e eeuw, 5 ex., het grootste 3.1 cm br., het kleinste $\pm$ 2.3 cm, coll. R.M.N.H., Leiden. Vermeld in Basteria vol. 21, nr. 3, p. 36. Nadere gegevens ontbreken en we weten dus ook niet of deze exemplaren aangevoerd zijn door vissersschepen. De fraai ontwikkelde schelpen (vgl. de waarneming van Schouwen, nr. 6) doen wel het laatste vermoeden.
4. Scheveningen - N., pl. 100-101, 22-4-1956, uit litermonster Spisula-bank, 3/2 ex., de grootste klep $\pm$ 9 mm br., exx. zacht geelbruin tot iets donkorder, glanzend, vrijwel of geheel vers, coll. R.M. van Urk.
5. Scheveningen - N., pl. 100-101, 1-7-1956, uit litermonster Spisula-bank, 4/2 ex., de grootste klep $\pm$ 7 mm br., exx. crème-kleurig tot zacht geelbruin en glanzend, nauwelijks of niet van volkomen vers materiaal te onderscheiden, coll. R.M. van Urk.
6. N.W. van Schouwen, $51^{\circ} 33'$ N.B. en $3^{\circ} 30'$ O.L., d.i. $\pm$ 20 km N.W. van Schouwen en $\pm$ 10 km N.W. van de mond van het Brouwershavense Gat, 22-IV-1967, opgevist door Tx 3, leg. M.J. v.d. Wal, gezonden door G.J.M. Visser, Texel, 1 ex., volw., 3.1 cm br., prachtig ex., het grootst bekende van de Nederlandse kust tot nu toe, even groot als het grootste ex. van Herklots (zie nr. 3), maar de onderachterrond nog iets meer uitgegroeid. Aan dergelijk materiaal is de soort oorspronkelijk beschreven door Brown. De maximale grootte ligt waarschijnlijk niet veel hoger, behalve dan bij Zeeuws fossiel materiaal.
7. Zuiderhaaks, 9-VI-1965 (hap 1), 80 voet, leg. Ned. Inst. Ond. Zee, 1 ex., 1.3 - 1.4 cm br., op alcohol, Rg. 1929, coll. R.M.N.H., Leiden.
8. Zuiderhaaks, 9-VI-1965 (hap 3), 73 voet, leg. Ned. Inst. Ond. Zee, 2 ex., beiden iets minder dan $1 \frac{1}{2}$ cm br., op alcohol, Rg. 1929, coll. R.M.N.H., Leiden.
9. Texel, begin januari 1967, coll. G.J.M. Visser, "Overigens is Sp. elliptica ook begin januari 1967 als vers doubletje aangespoeld (juiste datum niet bekend)" (Br. 11-8-1967). In de Lijst Texel, volledige titel zie onder nr. 11, als volgt vermeld: In 1967 . . . ook enige doubletjes met vleesresten op het strand . . ."
10. Texel, T 19, 27-12-1966, met vleesresten, 2 ex., juv. (?), resp. 1.75 cm en 1.1 cm br.; samengedrongen vorm met de achterzijde korter dan de voorzijde. Leg. G.J.M. Visser. De heer Visser, die zo vriendelijk was deze verse elliptica's te willen schenken, schrijft hierover (br. 11-8-1967): T 19 betekent - Texel paal 19 - De Koog; dus duidt niet op een vissersboot. Ik houd ze overigens voor volwassen ex., gezien de groeilijnen. Wel lijkt mij Sp. elliptica als doubletje van het Texelse strand aanmerkelijk kleiner dan normaal. Verder: Op 27-12-1966 met matige Z.O. wind spoelden gelijktijdig aan Spisula elliptica, Sp. subtruncata en Sp. solida; Mactra corallina cinerea, Ensis phaxoides, Abra tenuis, Macoma balthica, Abra alba, Angulus fabula e.a. als verse doubletjes met vleesresten.
11. Texelse Stenen. "Levend is deze soort aangetroffen in gruis ten westen van de Texelse Stenen, waar zij zeer algemeen is - (afm. 26 x 20 mm)". Zie G.J.M. Visser, J.P. Reydon en M.J. v.d. Wal: Bijdrage tot de kennis van de mariene mollusken van het eiland Texel, Het Zeepaard jg. 27 (4), 1967, p. 86 (no. 137).

Deze vondsten geven wel een heel ander beeld van de verspreiding dan het tot nu toe gebruikelijke. Samenvattend kunnen we zeggen, dat Spisula elliptica waarschijnlijk langs een groot deel van onze kust voorkomt, maar de ondiepe kustwateren mijdt. Wel is hij in de diepe zeegaten van de Zeeuwse Zuid-Hollandse stromen en de Waddeneilanden te verwachten. Vondsten zijn bekend van de Texelse Stenen, de Zuiderhaaks en W. van Schouwen, waarvan de laatste twee zeker binnen ons fauna-gebied vallen;

daarnaast vermeldt Schopman de soort uit de Wielingen (Wester-Schelde) en de Roompot (Ooster-Schelde). Vers aangespoeld materiaal is bekend van Texel (doosjes) en Scheveningen (jonge, losse klepjes uit gruis). (Sub)fossiele kleppen spoelen langs de gehele kust aan en kunnen plaatselijk talrijk zijn. In Zeeland (Walcheren, Noord-Beveland) worden fossiele kleppen van tertiaire oorsprong aangetroffen, die zich onderscheiden van het overige strandmateriaal door aanzienlijk grotere afmetingen, sterker elliptische vorm en veel meer verweerd uiterlijk.

Al met al dus een levendig en gevarieerd beeld, dat echter ongetwijfeld verder uitgebreid kan worden. Mocht iemand daarom aanvullingen op deze lijst weten te geven, dan houd ik mij hiervoor graag aanbevolen.

Summary:

The distribution of Spisula elliptica (Brown) in the Netherlands

This communication mentions localities of recent Spisula elliptica (Brown) along the Netherlands' coast and also shortly summarizes the general distribution in this country. The distribution is still very imperfectly known and until recently the species was believed to occur only as (sub)fossil, odd valves washed ashore. However, it appears to live at some distance off the coast, where it has been recorded from three localities. viz.: Zuiderhaaks (S.W. of the isle of Texel, northern isles; no. 6 & 7), Texelse Stenen (W. of the isle of Texel; no. 11) and at 51° 53' N.B. 3° 30' O.L., N.W. of the isle of Schouwen (southern isles; no. 8). The records of Zuiderhaaks and Schouwen certainly belong to our fauna.

It has been found washed ashore in a fresh condition on the isle of Texel (nos. 9 & 10) and at Scheveningen (W. of The Hague, some 10 miles N. of Hook of Holland), in the latter locality as small, odd valves in deposits of fine material (nos. 4 & 5). There are three records from the 19th century (nos. 1-3), two of them referring to material from the deeper parts of the Ooster-Schelde (Roompot) and Wester-Schelde (Wielingen), southern estuary, and one of Noordwijk, some 20 miles N. of Hook of Holland, but without further particulars as whether the specimens have been found washed ashore or if they were obtained from fishermen.

Apart from this distribution (sub)fossil, odd valves are washed ashore all along our coast, often in considerable quantities (numbers) and with the exception of their natural colours, in an almost perfect condition. They are usually light- or dark brown, sometimes dark bluish and ornamented with coloured bands, the inside being often quite glossy and the muscle scars pronounced in such a way, that they are more readily visible than in fresh material !

A form of tertiary origin is reported from the beaches of Walcheren and Noord-Beveland (southern isles). It differs from the material mentioned above by its large size, its more elliptical shape and the decidedly worn appearance of the valves.

R.M. van Urk,
c/o Rijksmuseum van Natuurlijke Historie,
Leiden.

Vervolg van blz. 1338